

MONTIEL, Alejandro; MORAL, Javier i CANET, Fernando (coord.) *Javier Maqua: más que un cineasta*. Volums 1 i 2

Shangrila Ediciones, Santander, 2016, 354 p.p. (vol. 1) i 390 p.p. (vol. 2)

Alan Salvadó Romero

Explicava el recentment desaparegut Abbas Kiarostami, en el documental de Jean-Pierre Limosin, *Verdades e ilusiones* (*Vérités et songes*, dins de la sèrie *Cinéma, de notre temps*, 1994), que mai va esforçar-se a ser cineasta ni va planejar ser-ho. Simplement es deixà portar i foren els meandres o zigzags de la vida els que l'acostaren o l'allunyaren de la riba del cinema. Deia: «Als meus 53 anys encara no sé quina és la meva professió. Vivim amb un ofici provisional». Poques vegades un motiu visual, com és el camí en forma de Z de Kiarostami, defineix i il·lustra tan bé la trajectòria (i filosofia) d'un cineasta que també va ser poeta, fotògraf, pedagog audiovisual (si així podem definir el seu treball al Centre Kanun), entre d'altres coses.

Evoquem aquesta imatge seminal, la del camí en zig-zag, per tractar d'il·lustrar: d'una banda, el recorregut que planteja el díptic *Javier Maqua: más que un cineasta*, que han coordinat i compilat (en un rigorós treball arqueològic i de recerca) Alejandro Montiel, Javier Moral i Fernando Canet, i, d'altra banda, la trajectòria (pluridisciplinària) del mateix Javier Maqua, autor nascut a Madrid que va deixar la seva formació de biòleg per transitar, des de finals dels anys 60 i amb una actitud de certa militància i resistència, pel cinema (com a director i guionista), la crítica cinematogràfica, la televisió, la novel·la, el teatre i la ràdio, obtenint en molts dels casos notables reconeixements com el Premi Ondas, el Premi Nacional de Radiodifusió o el Premi Cafè Gijón. Maqua, prototip de l'"ofici provisional" de què parlava Kiarostami, és d'aquells artistes que s'han deixat portar per la seva curiositat i inquietud d'experimentació i aprenentatge, sense tenir un pla preconcebut; vivint, per exemple, el cinema no com una obsessió de direcció única, sinó com una via més per pensar i narrar; en definitiva, una forma més de viure, tal com ell mateix explica a l'entrevista amb Marta Sanz que obre l'aproximació a la seva obra.

En aquest sentit, és interessant destacar que moltes vegades la història del cinema és monopolitzada per alguns noms, representants de trajectòries lineals sorgides de les passions i obsessions cinèfiles (tant per part dels directors com per part de la mateixa crítica); però també existeix una altra història del cinema, de la qual participa precisament el díptic *Javier Maqua: más que un cineasta*; història menys coneguda, protagonitzada per aquells que s'acosten al cinema no tant com una forma de sadollar un desig pulsional irrefrenable sinó com un atzar, un imprevist, un esglaó més en el camí que no ve traçat per endavant. Es tracta d'una història del cinema (a contracorrent) més derivativa i erràtica, on els recorreguts dels autors són difícilment traçables sota una lògica causal. Aquest és el cas de Javier Maqua, representant d'un cinema viscut com una peça més d'un trencaclosques vital i artístic; imatge *wellesiana* (o millor *kanesiana*), la del trencaclosques, que també esdevé motiu visual, per definir el conjunt de la seva obra polièdrica.

Aquí resideixen, doncs, dues de les dificultats que comporta acostar-se a una figura tan singular i particular com la de l'artista madrileny: el seu desconeixement per part d'una majoria (a causa del seu aparent "rol secundari" en el panorama del cinema espanyol des de la transició fins a la contemporaneïtat) i les múltiples arestes que presenta el conjunt de la seva obra. No obstant, el díptic *Javier Maqua: más que un cineasta* resol aquestes dificultats tant en la seva estructura interna (l'anàlisi detallada de les seves obres [pel·lícules, guions, novel·les i obres de teatre] per part d'especialistes en cadascuna de les disciplines practicades per Maqua i una compilació variada dels seus textos més representatius), com en el seu plantejament dialògic entre la vida i obra de Maqua (analitzades en el primer volum) i el seu pensament (recollit en el segon). La idea del díptic, doncs, com una forma de zigzaguejar a través de l'univers Maqua, sense l'obligació de seguir necessàriament una cronologia, per així descobrir progressivament una coherència artístic-vital:

un punt de vista crític traslladat tant en els seus relats com en les seves reflexions. Així, per exemple, l'anàlisi de l'experiència en el docudrama televisiu, *Vivir cada día* (1983-88), dialoga amb les seves idees sobre les fronteres entre gèneres exposades en textos remarcables i pioners en el camp com «El autor en las fronteras de la ficción» (1992) o «Apuntes para una historia de las relaciones entre la realidad y la ficción en la televisión española» (1996); o bé, l'anàlisi de Manuel Vidal Estévez de la sòrdida i esperpèntica *Chevrolet* (1997) contraposat amb el brillant i visceral text (contracrònica de les conseqüències dels tumultuosos anys 80) titulat «El último pico» (1995), on Maqua narra els últims dies viscuts entre l'actor José Luis Manzano i el director Eloy de la Iglesia. Sens dubte, un dels millors textos que conté la compilació realitzada pels autors, i que defineix bé la mirada de Maqua, que, com bé apuntava Alejandro Montiel a *Algo, y solo algo, del cine de Javier Maqua* (2009)¹, té una mica de Stroheim: directa, real, despietada però al cap i a la fi, franca.

El diàleg creuat i el trànsit entre els diferents camps practicats per Maqua (potser es troba a faltar una reflexió sobre el seu treball radiofònic) que plantegen els dos volums ens el situen, literalment, a la frontera, tant dels gèneres com de les arts, un tema clau en la seva obra i una de les bases del seu ideari artístic. S'ha parlat i reflexionat sobre la fórmula *baziniana* de la "impuresa del cinema", però poques vegades s'aborda de forma

frontal la "impuresa" dels artistes i, segurament, un dels majors assoliments del díptic *Javier Maqua: más que un cineasta* és el de reivindicar aquesta "impuresa". Reivindicació que no és gens casual ni innocent si tenim en compte el context contemporani en què s'emmarca: d'una banda, la creixent especialització del coneixement i la progressiva extinció de les humanitats i dels *polimàtics* (terme amb què els autors defineixen la transversalitat de Maqua); d'altra banda, una profunda crisi econòmica, política i social, en què els fonaments d'allò que va ser la transició espanyola estan enfonsats, igual que els ideals d'aquella esquerra que va somiar un canvi social amb l'arribada de la democràcia. Maqua, doncs, que va viure i narrar de prop aquest període de transició, és més vigent que mai en aquest gest de revisió d'aquella època per entendre l'actual. La consciència política, ètica i moral que reflecteixen les obres i textos de Maqua són en essència l'esperit que els autors del díptic volen proclamar als quatre vents: "Més Maqua(s)!" •

1. MONTIEL, Alejandro (2009) *Algo, y solo algo, del cine de Javier Maqua*. *El Viejo Topo*, N° 255, abril 2009, p. 65. Barcelona: Ediciones de Intervención

Cultural, S.L. Al minidossier col·laboraren també Marta Sanz, Javier Moral i Manuel Asín.